

Ідеї В.О. Сухомлинського належать світу

Василина ХАЙРУЛІНА,

кандидат педагогічних наук, член-кореспондент НАПН України, заслужений працівник освіти України, директор Українського коледжу ім. В.О. Сухомлинського

«Духовний світ колективу і духовний світ особистості формуються завдяки взаємному впливу»

В.О. Сухомлинський

Масштаб популяризації творчої спадщини Великого Вчителя у Китайській Народній Республіці вражає! Нас запросили до цієї країни як експертів, щоб порівняти власні напрацювання з нашими. У Китаї Василь Олександрович є головним ідеологом дитинства. Для китайських освітян він – взірець, оберіг, Учитель, сучасний, надзвичайний, відданий дитині, який стверджував: «Людяність, сердечність, чуйність – цей моральний імунітет проти зла здобувається тоді, коли людина з раннього віку пройшла школу доброти, школу справді людських стосунків».

Всекитайська асоціація сухомліністів співпрацює з управліннями освіти провінцій та науковцями інститутів та університетів. У травні відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Формування колективу як необхідна умова виховання особистості». Передусім вдалося відвідати експериментальні школи.

Початкова школа Ванцзяй міста Усі заснована в 1958 році. 1100 учнів виконували Гімн школи, зустрічаючи гостей. Школа вразила яскравими стендами, на яких висвітлено її історію, епізоди сучасного шкільного життя, вміщено нагороди за спортивні досягнення, а в центрі – портрет Василя Олександровича та цитати його і Конфуція. Одна із них: «Духовний світ колективу і духовний світ особистості формуються завдяки взаємному впливу».

Головні цінності, що тут сповідають: спорт, здоров'я, дисципліна, взаємопідтримка, дружба, гра. У кожного класу є свій прапор, девіз, пісня, римівка. Для дітей організуються змагання, конкурси, естафети, праця на землі та у фруктовому саду, громадські роботи, практика, ознайомлення з різними професіями (за час навчання вихованці шкіл

ознайомлюються із 150 професіями – двірника, працівників пошти та магазинів тощо). Яскраві та змістовні свята, спортивні заходи, діяльнісна педагогіка – це складові діяльності закладу.

Середня школа міста Усі – школа гармонійного розвитку. Вона зустрічала нас дуже урочисто: після підняття прапора 2400 учнів (7–9-ті класи) виконували Гімн школи, а далі приємна несподіванка, – 2400 дітей співали «подячну» батькам і скандували: «Ми найкращий колектив!». У школі презентували досвід сімнадцятирічної експериментальної діяльності щодо умов створення класного колективу. Доповідали кращі учні про свої досягнення в навчанні, спорті, суспільно-громадській діяльності. Вони узагальнили: «Співпраця – сила! Ми завжди разом!» Досвід співжиття та керування колективом набувають у спільній діяльності.

У рамках презентації відбувся «круглий стіл»: класні керівники доповідали про те, як опанування спадщини В.О. Сухомлинського дає змогу впливати на становлення особистості та творення колективу, демонстрували улюблені ігри класу (мрії записуються на кольорових паперових яблуках, які прикріплюють на дерево – прийоми відомі й у наших

школах). У класі ведеться рукописна книга – щоденник становлення колективу й особистості в ньому та проводяться конкурси на краще написання ієрогліфами текстів (цитати В.О. Сухомлинського і Конфуція), виразного читання тощо.

Професор Тан Іньцен підсумував: «Головне – знайти контакт з дітьми в колективі».

Далі – переїзд у м. Янчжоу, в старшу школу (7–9-ті класи). Гостей зустрічали квітами, національною музикою, прапорами КНР і України. Знайомство зі школою проводили діти. Відбувся урок просто неба: на грядках – капуста, часник, картопля, спаржа, квасоля, зелень. З неабиякою увагою і дуже старанно діти обробляють грядки.

Як ідеї Василя Олександровича впроваджуються в життя колективу, гостям демонструють класні керівники, показуючи фрагменти уроків малювання, письма, вирізання із паперу, ліплення, конкурс на цікаві запитання та відповіді, брейн-ринг. Звичайно, захоплення викликає і технічне оснащення кожного кабінету. Кращі роботи з історії сучасної школи Китаю зібрано в чудовому шкільному музеї. Ієрогліфами дуже старанно виписано цитати В.О. Сухомлинського та думки-перлини Конфуція у вишуканому музеї каліграфії.

Цікавим був концерт, проведений у розкішній актовій залі школи. Надзвичайно гармонійно звучав учительський хор, а центром програми стала дитяча опера: лісові звірята, квіти, метелики співають про страждання без мами, зустріч з нею, радість спілкування. Юні артисти щиро, емоційно і майстерно зобразили любов до батьків, повагу, увагу один до одного, товариськість. Дуже вразили декорації, костюми із природного матеріалу, освітлення, музичний супровід.

Виховання дитини на основі діяльності, працею, естетикою, культурою, спортом, увагою – акценти навчально-виховного процесу. Дружба – багатство! Ми живемо в колективі! Найважливіше – любов до людини, родини, школи, держави – ключові тези діяльності.

Порушувалося питання, що турбує вчителів, науковців, управлінців: Як створити колектив, у якому із 46 учнів 43 є одинаками в сім'ї. Діти важко вживаються в колективі, відсутнє розуміння потреб іншої дитини, оскільки всіх їх надмірно опікають у родині. Усі разом шукають відповіді, вкотре звертаючись до визнаного генія Василя Сухомлинського. Відповідальність за вихованця, увага до інтелектуальних потреб дитини відчутні в кожній дії. Співпраця з батьками, взаємодія з однолітками, учителями – основа виховання.

Об'єктом дослідження є вплив співу і праці, спорту і ритміки, різноманітних гуртків і студій на формування особистості, розуміння свого місця в класному колективі.

У всіх школах проводиться двічі на тиждень хоровий спів, щоденна зарядка, а також рольові та народні ігри, екскурсії на різні робочі місця. Наприклад, до двірника, який розповідає про важливість

своєї професії, потім він відпочиває, а учні прибирають. Вони усвідомлюють, що ця робота важка, але дуже необхідна. Можливо, саме такий підхід у вихованні поваги до простої праці забезпечує ідеальну чистоту скрізь.

Раз на два місяці діти виступають перед трудівниками з концертами та організують виставки дитячих робіт (малюнки, вироби із глини, витинанки). Школа має багато традицій. Пісня, праця, дружба, спорт, книга – в центрі уваги кожного класного колективу.

Для підписання угоди про співпрацю в ошатному приміщенні зібралися адміністрація школи, кращі класні керівники, представники шкільних адміністрацій від районів провінції, управлінці. Заступник голови адміністрації провінції коротко розповів про провінцію, стан екології, розвиток туризму, про школи, турботу держави про майбутнє дітей, про ідеї Сухомлинського, які сприяють результатам учительської праці. Він висловив вдячність гостям із України за поширення досвіду і поради, за відданість ідеям Василя Сухомлинського.

Начальник головного управління освіти провінції акцентував увагу на тому, як ідеї Василя Олександровича впливають на розвиток освіти в провінції, про успіхи школи, що гостинно приймала гостей, про відпрацювання навичок читання в класних колективах, про школу для батьків, природу як «дерево думки», увагу до родинного виховання, необхідність об'єднання сім'ї і школи, особливу підтримку розвитку педагогічної майстерності вчителів, необхідність підносити на перше місце в суспільстві саме кваліфікованих учителів та класних керівників. Зауважив: науковці з управлінцями досліджують шляхи створення та вдосконалення культури школи.

Цікаво, що Академія педагогічних наук Китаю об'єднує Інститути педагогіки провінцій (у Китаї це інститути реформ та розвитку школи) та координує їх наукові дослідження. Школа звітувала про результати діяльності перед представниками АПН Китаю, Інституту педагогіки провінції, державної адміністрації провінції та району.

Надалі відбулася зустріч із експериментаторами школи Уай Сюй Миньфен, де сповідується п'ять культур: Батьківщина, Людина, Наука, Праця, Соціалізм. Школі – 70 років, у ній працює 140 учителів, навчається 2400 учнів. З 1988 року досліджуються умови гармонійного, різнобічного розвитку особистості на основі вчення Конфуція та В.О. Сухомлинського, взаємозв'язки між учителями та учнями, розвиток їхніх творчих здібностей, культурно-етичне виховання, налагодження етичних відносин між суб'єктами навчання та виховання.

Результатом науково-дослідницької діяльності є зростання майстерності вчителів, гармонійний розвиток випускників, яких схвально оцінюють у школі, в якій вони продовжують навчання, формування взаємин на основі любові до себе, товаришів, природи.

Любити себе, щоб уміти любити інших, через спільну діяльність засівати зерна любові, розуміти учня, радіти разом з ним – тільки за таких умов дитина буде гармонійно розвиватися. У школі відпрацьовуються методики відповідного впливу. Вчитель – помічник дитини в пізнанні навколишнього середовища. У любові учні зростають з перших днів перебування у школі. Формуються єдині ціннісні установки в учителів, проводяться спільні методичні пошуки: обговорення, чайні церемонії, відвідування театру, екскурсії, звіти, педагогічні майстерні, спільні заходи з учителями та учнями, зустрічі з цікавими людьми. Так створюється атмосфера приятельських стосунків. Під час канікул учителі підвищують теоретичну і методичну підготовку, звітують про свої відкриття у творчій спадщині Сухомлинського, складають «Сто оповідей про любов до дітей».

Ми побували на уроці мистецтва в п'ятому класі. Тема була цікавою, форми роботи спрямовані на розвиток критичного мислення. Завдання уроку – дослідити властивості глини. На екрані демонстрували етапи роботи з глиною та готові вироби. Вчитель ділив глину, розминав, пояснював, давав завдання групам. Учні працювали, спілкувалися, сперечалися. Результатом роботи є демонстрація кожною четвіркою свого виробу. Проходить оцінювання, разом обирається краща робота, вітаються переможці.

Територію всіх китайських шкіл огорожено так, що потрапити туди можливо тільки через єдиний вхід, де є охоронець і здійснюється реєстрація в комп'ютерному режимі. Відвідування школи обов'язково узгоджується із адміністрацією заздалегідь. Очевидно, що школа створена передусім для дітей та працівників. Це політика держави та розуміння запитів і потреб школи громадою і батьками.

Здивував вісімдесятирічний професор Тан Іньцен, який досліджує творчу спадщину Сухомлинського з 1992 року. Він переконує: ідеї В.О. Сухомлинського належать світу. Читаючи його праці, ми ніби спілкуємося із самим Сухомлинським. Професор визначив шість головних акцентів (щирість, любов до дітей, справедливість, краса змісту, багатство творів, багатогранність законів, виписаних Василем Олександровичем), що впливають на вчителів різних країн. Дослідник переконаний, що Сухомлинський випереджав час, його ідеї є вічними.

Дослідження творів В.О. Сухомлинського збагачує новими ідеями, спонукає до самоаналізу та узагальнення власних пошуків. У КНР результативно працює Науково-практичний центр з упровадження творчої спадщини Сухомлинського. 2002 р. в Китаї прийняли рішення про введення спеціалізації «класний керівник» у всіх педагогічних ВНЗ. Із 2013 р. здійснюється спільне міжнародне дослідження зі створення та діяльності класного колективу, пошук критеріїв оцінювання роботи класних керівників.

Далі нас зустрічали в ще одній експериментальній школі, в якій навчається 2600 учнів старшої школи (7–9-ті класи). Науковим керівником є професор

Тан Іньцен. Результат взаємодії між дітьми та вчителями – виставка дитячої творчості, вироби команди маленьких інженерів, чия робототехніка була представлена на міжнародних конкурсах.

Сприятлива атмосфера для дитячої творчості створюється державою і вчителем. Це базується на таких засадах:

1. Культура сприяє розвитку особистості. Для всебічного розвитку дітей створено куточки релаксації: штучна гора, річка, сад, скульптура. На стендах – цитати В.О. Сухомлинського, Конфуція про істини, добро, знання, поведінку, дружбу, турботу про здоров'я.

2. У кожному класі свій простір культури з малюнками, фото, дитячими виробами.

3. Створено умови виявлення здібностей дитини. У центрі уваги – культура колективу. Критерії оцінювання діяльності колективу – «Зірка досягнень» у навчанні, поведінці, вишуканості, добротворенні, взаємопідтримці. Рада оцінює, приймає рішення, переможці звітують на лінійці, піднімають прапор.

Важливим є удосконалення педагогічної майстерності класного керівника, поглиблення підготовки через тренінги, наради, спілкування віч-на-віч тощо. Під час вивчення предмета велика увага приділяється формуванню колективу. Учнівське самоуправління діє з метою розвитку 30 гуртків (хобі).

Культура поведінки формується відповідно до розроблених правил, творення моделі поведінки та передачі позитивної енергії. Цінується ініціативність дітей, уміння виявити себе. Досвід підняття прапора найуспішнішими учнями викликав захоплення в німецьких колег, які прочитали про це в журналі. Різні сфери діяльності класних керівників оцінюються за окремою шкалою та відповідними доплатами.

Першим китайським дослідником творчості В.Сухомлинського був Ва І, який у 1959 р. відвідав Павлиш. Він усе професійне життя досліджував і впроваджував у освітній простір Китаю ідеї В.О. Сухомлинського. Дослідник стверджував, що Сухомлинський особливу увагу приділяв гуманізації освіти, визначив основні цінності: любов до рідної мови, книги, Батьківщини, матері; головний акцент робився на виховання, формування совісті, свідомості, духовності і душевності. Василь Олександрович сміливо боровся із застарілими переконаннями щодо виховання, відстоював гуманну педагогіку, досліджував, творив нову методику, апробовував її в дії.

Цікавим і змістовним був виступ Л.М. Карамушки з проблеми особливостей освітніх організацій. Вона наголошувала: підвищена довіра дітей до дорослих, копіювання їхньої поведінки зобов'язують дорослих пам'ятати про свою роль у житті дітей.

Професор Чжу Сяомань, экс-президент Академії педагогічних наук Китаю, переконувала присутніх, що В.О. Сухомлинський – дивовижний, сучасний, надзвичайний вихователь, смілива, щира людина. Вона високо оцінила внесок В.О. Сухомлинського у світову педагогіку. Європейська культура стає

популярною, проте культура наших країн – Китаю і України – близька. Науковець відзначила те, як переконливо Василь Олександрович відстоював свої ідеї. Підтвердила думку В.О. Сухомлинського: у кожної дитини є талант.

У своєму виступі дослідниця стверджувала, що В.О. Сухомлинський – національне надбання України. У нинішній час саме такий вихователь необхідний для того, щоб навчити дітей жити в колективі. У центрі уваги вихователів має бути добро, духовність та бажання сформувати високі риси особистості. Створений простір класного колективу впливає на формування особистості. У радості спілкування формується вихованець. Доповідач поставилася критично до егоцентризму в китайських родин. Людина не може приховувати свої почуття. Ми маємо відчувати та виховувати чуттєвість. Тільки добрі стосунки сприяють безпеці та комфорту. В.О. Сухомлинський пропагував свободу в спілкуванні, у комфортному, безпечному просторі.

Чжу Сяомань переконувала, що життя в колективі впливає на формування особистості, на розвиток почуттів, емоцій, духовності. Результативність оцінюється не балами, а здатністю жити в колективі! Ми повинні думати, як встановлювати правила співіснування у кожному окремому колективі.

Ці правила повинні виробляти діти, і дотримуватися цих правил радив В.О.Сухомлинський. Колектив – не єдиний фактор впливу на виховання дитини. До кожного повинен бути індивідуальний підхід. Через колектив можна пробуджувати духовні струни душі. Водночас забороняється грубо впливати на почуття особистості.

Професор негативно відгукується про досягнення мети будь-яким способом. Учитель повинен виховувати усвідомлення причетності до колективу та не підносити своє «я». Здоровим класний колектив варто вважати за умов, якщо дитина відчуває комфорт, любов, повагу...

Присутні поставили до пані Чжу запитання, зокрема: «Я наслідую ідеї добротворення, а мене висміюють». Відповідь: «Не всі розуміли В.О. Сухомлинського, проте раджу не звертати особливу увагу на тих, хто поки що не розуміє. Головне не те, що про вас думають, головне – бути чесним перед собою!

У рамках поїздки відбулася зустріч в Педагогічному університеті, де працюють 40 співробітників. Професор Ян повідомив, що у 2002 р. створено Інститут реформ і розвитку школи при університеті. Кожен учитель КНР знає і використовує ідеї В.О. Сухомлинського, цитує учням, а ми – студентам. Улюблені книги наших учителів – книги В.О. Сухомлинського. З 1977 р. твори В.О. Сухомлинського перекладаються різними мовами. Міністерство освіти Китаю підтримує Інститут і надає один мільйон юанів на дослідження.

Професор Лі акцентував увагу на проблемі підвищення рівня знань дітей, які приїхали з

батьками-заробітчанами в Шанхай. Нині діють 16 таких шкіл, які відрізняються від традиційних китайських. Приїжджі вчителі також мають знання на 20–30% нижчі від місцевих. Хоч батьки – трудові мігранти мають низький рівень знань, та мріють дати гідну освіту своїм дітям.

Учителі спільно з батьками шукають шляхи поліпшення знань: запрошують батьків важких дітей на уроки та обговорюють різні проблеми. Велика увага приділяється підвищенню рейтингів цих шкіл. Задіюється навчання на основі конкурсів: каліграфії, читання, дитячої творчості. Всекитайська програма реформи і розвитку навчальних закладів та модернізація шкіл – у дії.

Розроблення критеріїв для китайської реформи та розвитку школи здійснюється на основі критеріїв Юнеско, Євросоюзу, принципів рівного доступу до освіти. Діти міста і села – різні. Модернізація шкіл – найголовніше завдання держави. Особлива увага приділена досвіду Америки, Австралії, Європи.

Професор Хуан повідомив: «Ми вчилися у системі освіти Союзу. Педагогіка була керована. Радянські фахівці, які приїздили, допомагали, відвідували уроки. Нині ми шукаємо шляхи реалізації проблеми китайських шкіл: рівного доступу до освіти. Велика увага приділяється вихованню культури спілкування в класі. Проводяться експерименти на основі національної культури та творчої спадщини В.О. Сухомлинського».

В Інституті відбулася зустріч із ученими та слухачами курсової перепідготовки, директорами шкіл провінції. Особливу гордість викликав виступ Л.М. Карамушки англійською мовою. Вона звернула увагу на потребу стимулювання педагогічної майстерності класного керівника, обговорення за «круглим столом» у колективі класних керівників проблем, які постають. В організації роботи з важкими учнями варто звертатися до внутрішньої мотивації – хочу, можу, буду. Зовнішня мотивація – винагорода, заохочення. Отже, узагальнюючи, зазначимо: колектив і особа – два рівноправні суб'єкти. Партнерство – основа взаємодії в колективі.

Анотації

Василина ХАЙРУЛІНА

Ідеї В.О. Сухомлинського належать світу

У статті висвітлюється перебування української делегації в КНР. Розглянуто основні напрями діяльності навчальних закладів Китаю щодо популяризації ідей В.О. Сухомлинського. Проаналізовано досягнення та інновації китайської педагогічної системи. Розкрито важливість співпраці між Україною і Китаєм для обміну досвідом та подальшого впровадження провідних ідей Василя Олександровича в навчальних закладах двох країн.

Ключові слова: творча спадщина В.О. Сухомлинського, Всекитайська асоціація сухомлинців,

науково-практична конференція, експериментальна школа, гармонійний розвиток особистості, культурно-етичне виховання, класний колектив, інтелектуальні потреби, педагогічна майстерність.

Василина ХАЙРУЛИНА

Ідеї В.А. Сухомлинського належать миру

В статті освещается перебування української делегації в КНР. Розглянуті основні напрямки діяльності навчальних закладів Китаю в популяризації ідей В.А. Сухомлинського. Проаналізовані досягнення та інновації китайської педагогічної системи. Розкрито важливість співпраці між Україною та Китаєм для обміну досвідом і подальшим впровадженням основоположних ідей Василя Александровича в навчальних закладах двох країн.

Ключеві слова: творче спадщина В.А. Сухомлинського, Всеукраїнська асоціація сухомлинців, науково-практична конференція, експериментальна школа, гармонічне різностороннє розвиток особистості, культурно-етичне виховання,

виховання дитини в діяльності, класний колектив, інтелектуальні потреби, педагогічне майстерство вчителів.

Vasylyna HAYRULINA

Ideas V.O. Sukhomlynsky belong to the world

The article deals with staying of Ukrainian delegation in China. It is dealt with the main activities of educational institutions of China to popularize ideas of V.O. Sukhomlynskyi. It is analyzed the achievements and innovations of the Chinese educational system. It is specially noted the importance of the cooperation between Ukraine and China to exchange experiences and further implementing of the leading ideas of V.O. Sukhomlynskyi in the educational institutions of the two countries.

Keywords: creative heritage of V.O. Sukhomlynskyi, Sukhomlynskyi followers, scientific conference, Experimental School, versatile and harmonious development of personality, culture and moral education, education of the child through activities, school staff, intellectual needs, pedagogical skills of teachers.

Диференційований підхід до організації навчальної діяльності молодших школярів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського

Людмила БОНДАР,

кандидат педагогічних наук

Питання диференціації навчання школярів має довгу історію розвитку, а сьогодні набуло особливої актуальності. Звернення до педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського дасть змогу переосмислити нагромаджений видатним педагогом досвід із сучасних позицій, виокремити найістотніші риси диференційованого підходу до організації навчальної діяльності молодших школярів.

Нині в системі освіти України відбувається серйозна структурна перебудова, активна модернізація змісту, методів і засобів навчання. Свого часу обґрунтовану й перевірену багаторічним досвідом педагогічну систему розробив Василь Олександрович Сухомлинський. Він сформулював антропологічний підхід до виховання, що не відповідало тогочасній освітній парадигмі, надаючи йому нової сутності. З огляду на цей підхід, особистість дитини, за В.О. Сухомлинським, – «це самодіяльна, незалежна, творча особистість, що виявляє у різноплановій

діяльності свою власну, справжню людську сутність» [5, с. 7].

Значимо: перші публікації В.О. Сухомлинського в періодичній пресі з'явилися в 40-х роках ХХ ст. і припадають на початок його роботи в Кіровоградській області. Це був досить складний в ідеологічному контексті період. Василь Олександрович очолив Павлівську середню школу (1948) тоді, коли в нього склалися «глибокі і вистраждані педагогічні переконання». Відомий історик педагогіки М.В. Богуславський писав, що «на початку своєї педагогічної діяльності він заявив про себе як переконаний прихильник «школи навчання» з її установкою на твердий базовий компонент знань і вмінь, а в другій половині 50-х років В.О. Сухомлинський рішуче переглянув свої погляди з «позицій парадигми «трудої школи». Випереджаючи розвиток радянської школи і педагогіки, В.О. Сухомлинський ще в 50–60-ті роки звернувся до аксіології освіти. У нього «створюється цілісна і самобутня філософсько-педагогічна система інтегрального характеру» [2, с. 6–9].

У цій педагогічній системі надзвичайно важливого значення надавалося початковій школі, початковій освіті, адже успіх у навчанні закладається саме